

Wervelkrant

Nr 4 • december 2010 • 4 euro

Cityzen en Otesha

Kemp, een keuze voor toekomst

Brusselse kaas

Een weekendje Climate justice

Future Farm & Food in Europe

'Wervelkrant 10/4'

is krant 83 in het 20° Werveljaar.
gedrukt op kringlooppapier met
plantaardige inkt door De Duurzame
Drukker op 1700 exemplaren

Alle artikels zijn vrij van intellectuele eigendomsrechten. U mag overnemen als u de bron duidelijk vermeldt en Wervel een exemplaar van uw publicatie toestuurt.

Adres Wervel VZW

MundoB
Edinburgstraat 26
1050 Brussel
Tel. 02/ 893.09.60
< info@wervel.be >
www.wervel.be

Verantwoordelijke uitgever :

Patrick De Ceuster

Layout: Tinne Van den Bossche

COVER: Kemp, een keuze voor de toekomst! zie ook pg. 12

Meer info?

Vorige kranten en andere publicaties van Wervel zijn beschikbaar op onze website www.wervel.be/publicaties

U kunt ons steunen!

- We roepen graag alle mensen, groepen en organisaties op om ons **maandelijks/ jaarlijks een bedrag** - naar eigen draagkracht - te storten.

Begin dit jaar mochten Wervel vzw **aftrekbaarheidsattesten** afleveren voor het boekjaar 2009 (en 2008). Een aanvraag tot verlenging van deze erkenning werd ingediend.

523-0803037-49 van Wervel VZW.
IBANCode BE97 5230 8030 3749
BIC: TRIOBEBB

- Wervel is een **project bij Krekelsparen** van Netwerk-Vlaanderen. Het erkenningsnummer is 94/0054.

- Aan wie alleen de **Wervelkranten** wil ontvangen, vragen we **minimum 16 euro** (voor organisaties minimum 28 euro), als ondersteuning voor de publicatie- en verzendkosten.
- **Schenken en legaten** vormen een andere manier om Wervel mee te dragen. U kan Wervel in uw testament laten opnemen voor een legaat of schenking zonder dat uw erfenamen benadeeld worden. Met een duo-legaat bespaart u op successierechten en laat u Wervel meegenieten van dat belastingvoordeel.

De bijdragen gebruiken we om allerlei projecten te financieren zoals onze campagnes 'Bio)diversiteit' en 'Soja en alternatieven', studiewerk en allerlei acties.

MISSIE WERVEL VZW

"Wervel streeft naar een landbouw die lokaal meerwaarden creëert, op economisch, ecologisch, sociaal en cultureel vlak en die solidair is met de rest van de wereld.

Daarbij vertrekt ze vanuit de universele waarden basisdemocratie, rechtvaardigheid en verantwoordelijkheid.

Wervel beweegt consumenten, boeren en organisaties tot samenwerking om die landbouw vorm te geven via netwerking, campagnes en publicaties."

Aanspreekpunten provincies

Vlaams-Brabant	Lus Mussche	016/53 26 95	lusmussche@skynet.be
Oost- Vlaanderen	Mieke Roelens	09/380 48 10	mieke.roelens@telenet.be
West-Vlaanderen	Veerle Devaere	056/25 60 58	veerle.devaere1@telenet.be
Antwerpen	Cis Van Eyndhoven	03/664 55 02	m.vaneyndhoven@telenet.be
Limburg	Frans Beckers	089/61 17 62	frans.beckers@zutendaal.be
Brussel	Luc Vankrunkelsven	02/893 09 60	luc@wervel.be

Thema's en campagnes

landbouwbeleid	Frederik Claerbout	0486999325	fclaerbout@hotmail.com
grond	Ruben Segers	0474 88 40 69	ruben@kollebloem.be
energiegewassen	Jasper Wouters		jasperwouters2000@hotmail.com
agroforestry	Jeroen Watté	02/893 09 60	jeroen@wervel.be
'Denk globaal, eet lokaal'			
& korte keten	Katrien Van Oost	02/893 09 60	katrien@wervel.be
zaadautonomie & gentechologie	Louis De Bruyn	015/3303 53	louis.debruyne@telenet.be
soja	Luc Vankrunkelsven	02/893 09 60	luc@wervel.be
lokale eiwitvoorziening	Patrick De Ceuster	02/893 09 60	patrick@wervel.be
WTO & voedselsoevereiniteit	Luc Vankrunkelsven	02/893 09 60	luc@wervel.be
Diversiteit	Patrick De Ceuster	02/893 09 60	patrick@wervel.be
Jawel!	Jan Thoelen	0472/239839	agrikoltoera@hotmail.com
inspringtheater	Souliman Diraa	0499/620651	diraa.souliman@gmail.com
Vorming en educatie	Veerle Devaere	02/893 09 60	veerle@wervel.be

"copyleft" (vrij van intellectuele eigendomsrechten)

Met de steun van de Vlaamse Regering.
De Vlaamse Regering kan niet verantwoordelijk
worden gesteld voor de inhoud van deze krant.

Nagoya en Vlaanderen liggen ver van mekaar...

De biodiversiteitstop in Nagoya (Japan) is achter de rug. Bijkomende bescherming van natuurreservaten op land en op zee, meer geld voor de arme landen, een voorstel om 2011-2020 uit te roepen als het VN decennium voor biodiversiteit worden in de media als 'goede' beslissingen wereldkundig gemaakt.

Terug even naar de Vlaamse realiteit. Net voor de top in Nagoya ondertekende de Vlaamse regering de co-existentiebesluiten. Die regelgeving had moeten dienen om de toekomst van ggo-vrije, gangbare en bio-landbouw te vrijwaren. De teksten zelf zijn een vrijgeleide voor ggo-telers, waarbij schade aan de ggo-vrije buur alleen gecompenseerd moet worden als de besmetting meer dan 0,9% bedraagt en dan nog alleen als de percelen van de getroffen buur op minder dan 100 meter van het ggo-perceel verwijderd zijn. Onderzoek toonde echter aan dat een maïsplant tot 50 miljoen stuifmeelkorrels produceert, waarvan sommige tot een kilometer verder vliegen. De bioconsument – die geen ggo's in zijn voeding wil, zoals de meerderheid der Europeanen – is eraan voor de moeite. De ggo-vrije producent en de biodiversiteit ook.

Terug naar Nagoya. Daar stond de instandhouding van landrassen op de agenda. Landrassen zijn belangrijk: zij vormen de basis voor veredelingswerk. Ze zijn vaak resistent tegen ziektes en zijn compatibel met lage-input-, hoge-biodiversiteitslandbouw. Bovendien hebben ze veelal een betere (rijkere, meer diverse) smaak dan de variëteiten die puur op vorm, houdbaarheid en opbrengst geselecteerd werden.

In Vlaanderen proberen enkele initiatieven op kleine schaal het zaad weer in boerenhanden te krijgen. Ze moeten opboksen tegen de Europese regelgeving vanuit Brussel, die op maat lijkt te zijn van de steeds meer geconsolideerde zaadsector. Ongeveer 66% van alle landbouwzaden in de wereld zijn in handen van tien bedrijven. De zes grootste pesticidenbedrijven ter wereld zijn tevens ook de zaadgiganten. Ziekteresistentie is dus niet meer 'nodig', want aan pesticiden verdient je gewoon beter dan aan zaad.

In Nagoya beslisten regeringen om de subsidies die de biodiversiteit bedreigen, uit te doven. Ze erkennen tevens het probleem van de nutriëntenoverschotten die nog altijd de biodiversiteit bedreigen en ze stelden dat er op dat vlak een tandje bij gestoken moet worden.

Vlaanderen keert aan de Franse energiereus Suez miljoenen aan groenestroomcertificaten uit om biomassa te verbranden en promoot daarbij volop de varkenssector voor export. Ondertussen wordt de steun voor beleidskritische milieu- en andere bewegingen afgebouwd. In de Vlaamse media riepen academici de laatste maand verschillende keren op tot meer ecosysteemonderzoek. Ze vinden dat de focus van het door de overheid betaald milieuonderzoek verkeerd is en waarschuwen het beleid om zich niet blind te staren op high-tech alleen. Die selectieve blindheid heeft overstromingen niet kunnen voorkomen en zal ook het biodiversiteitsverlies niet kunnen afremmen.

Na het 'internationaal jaar van de biodiversiteit' staat het 'decennium voor biodiversiteit' voor de deur. Werk aan de winkel.

De redactie

Inhoudstafel

Vooraf	3
Veldproef GGO	4
Cityzen en Otesha	4
Brusselse kaas	8
Vormingspakket	11
Kerstkaart	11
Kemp, toekomstkeuze	12
Future Farm & Food	13
JNM den boer op	14
Puntjes op de 'i'	15
Lezersbrief: vis	17
Boek: één planeet	17
Climate justice weekend	18
agenda	20

Veldproef met genetisch gewijzigde (GG)-aardappelen

De universiteit Gent en het bedrijf BASF hebben toelating gevraagd voor een veldproef met GG-aardappelen. Deze aardappelen werden genetisch gewijzigd, zodat ze minder vatbaar zouden zijn voor de aardappelplaag. De veldproef wil nagaan of deze vatbaarheid op het veld effectief kleiner is bij de GG-aardappelen dan bij de ggo-vrije. Het zijn de federale ministers bevoegd voor gezondheid en leefmilieu die zullen beslissen of er toelating kan gegeven worden, maar zij moeten rekening houden met de vereisten van de Europese richtlijn 2001/18/EG inzake de doelbewuste introductie van genetisch gemodificeerde organismen in het milieu. Greenpeace stelde een bezwaarschrift op dat ook door Wervel, Velt, Bioforum, Nature & Progrès, Landwijzer e.a. ondertekend werd. GG-aardappelen zijn onnodig en ongewenst om diverse redenen. Bovendien voldoet de veldproef niet aan meerdere vereisten die de Europese richtlijn oplegt. Je kan dit bezwaar nalezen op de wervelsite.

Cityzen en Otesha voor duurzame consumptie in Europa

Cityzen

Cityzen en Otesha brengen geëngageerde Europese burgers samen om na te denken over duurzame consumptie.

Eind september vond in Marseille de eerste bijeenkomst plaats van Europese burgerinitiatieven die mensen ertoe willen aanzetten om op een meer duurzame manier om te gaan met consumptie. De 'Assises Européennes de la Consommation Responsable', zoals de bijeenkomst wat pompeus heette, was het resultaat van een jaar lang werken in kleine groepen in tien EU-landen, onder meer in België.

In totaal waren in 2010 ongeveer duizend mensen bij het project betrokken.

Een negentigtal was aanwezig in Marseille om gedurende vier dagen intensief ideeën, actiemodellen en 'best practices' uit te wisselen. Op basis daarvan zou dan een reeks aanbevelingen worden geformuleerd voor het Europees beleid. Wervel coördineerde de Belgische delegatie in dit Europese project.

Cityzen is een Europees project dat burgers wil informeren, bewustmaken en oproepen tot verantwoordelijke consumptie. Zo kunnen burgers bijdragen aan een duurzame samenleving. Het project loopt met de steun van de Europese Commissie tegelijkertijd in vijf EU-landen: Frankrijk, Italië, Letland, Hongarije en België. Via participatie van actieve burgers, jongerengroepen, interactie tussen het middenveld, de sociaal-economische partners en de overheid hoopt Cityzen voorstellen uit te werken voor een duurzamer beleid.

De bedoeling van de eerste bijeenkomst in Marseille was de opstelling van een actieplan: het Otesha Action Plan met aanbevelingen voor zowel de consumenten, de lokale en nationale overheden als het Europese beleid. Dit alles past in het door de UNESCO uitgeroepen decennium voor duurzame ontwikkeling (2005-2014), waarin duurzame consumptie één van de acht thema's is.

Aanbevelingen op drie niveaus

De aanbevelingen gaan over zeven terreinen van (duurzame) consumptie: transport, toerisme en vrije tijd, energie, kleding, voeding, afvalbeheer en stedelijke ontwikkeling, huis- en kantooruitrusting.

Mathieu Decq, directeur van Pistes Solidaires, de Franse partner van het project en 'gastheer' van de bijeenkomst in Marseille, benadrukte in zijn openingsspeech dat de uitdaging enorm is: "De gezondheid van de wereldbevolking wordt bedreigd door milieuvervuiling. Onze generatie zal de eerste zijn die minder gezond zal leven dan de voorgaande als een gevolg van de vervuiling. Door het overmatig gebruik van pesticiden in de landbouw en de vervuiling door nitraten en zware metalen is onze voeding aangetast. Wat kan de kritische consument doen om de politieke besluitvorming te beïnvloeden en de bevolking bewust te maken van de immense uitdagingen van duurzame consumptie?" Daarmee was de toon gezet voor vier dagen van discussie en uitwisseling die niet altijd even vlot verliepen.

Otesha is een Swahiliwoord dat zoveel wil zeggen als "droom die werkelijkheid wordt". Het is de naam van een grootschalig project dat vooral jongeren uit tien Europese landen betreft bij duurzame consumptie als strategie om van het lokale naar het globale te gaan en omgekeerd. Het resultaat van deze werkgroepen en acties zou dan uitmonden in het Otesha Action Plan.

De vijf partners in het Cityzen-project kregen elk de kans om hun ervaringen, aandachtspunten, klemtonen en voorstellen voor aanbevelingen voor te stellen.

Voor de Hongaarse organisatie Fekete Sereg Youth Association was het de eerste keer sinds haar oprichting in 1997 dat ze deelnam aan een Europees project. De organisatie is actief in een aantal kleine, landelijke dorpen in de Balaton-regio. Jongeren verlaten hoe langer hoe meer de dorpen om hun geluk te gaan zoeken in de grotere steden. Via de promotie van lokale producten en ecotoerisme probeert de organisatie jongeren meer te betrekken bij hun gemeenschap. Een educatief spel, gericht op schoolkinderen, moet hen bewust maken van de ecologische kwetsbaarheid van het Balatonmeer en de directe omgeving. Vrouwengroepen en mensen met een handicap (onder andere doven) werden speciaal bij het project betrokken. Via goede voorbeelden probeert de organisatie de volgende generaties een meer duurzame levensstijl bij te brengen.

De zeepbel die uiteenspatte

De Letse partner in het Cityzenproject is de lokale overheid van de gemeente Gulbene, een fusiegemeente van 25.000 inwoners die dertien vroegere dorpen omvat in een uiterst dun bevolkt gebied in het noordoosten van Letland. Het grootste probleem is de massale plattelandsvlucht waardoor de regio in snel tempo inwoners ziet vertrekken naar de hoofdstad Riga. De werkloosheid is er hoog (20 procent). Vele mensen kunnen hun lening niet meer afbetalen die ze hadden afgesloten bij Zweedse banken nadat in 2008, door de financiële crisis, een abrupt einde kwam aan een spectaculaire groei van de economie. Die was namelijk, zo bleek achteraf, helemaal niet duurzaam. Banken hadden mensen leningen toegestaan die ze nooit nog zouden kunnen terugbetalen. Voor velen is het een bitter ontwaken in armoede, nadat de zeepbel uiteengespat is. De aandacht voor een meer duurzame ontwikkeling is er dan ook groter dan ooit.

Het lokale gemeentebestuur heeft enkele jaren geleden een beleid uitgestippeld om de natuurlijke rijkdommen (bossen en meren maken meer dan 55 procent van de oppervlakte uit) van de regio beter te beschermen en het afvalbeheer efficiënter en meer ecologisch aan te pakken. De bewustmakingscampagnes gericht op jongeren lijken ondertussen hun vruchten af te werpen. Op het vlak van landbouw wil de gemeente biologische landbouw stimuleren die nauwer zou aansluiten bij de vroegere landbouwmethodes van voor de collectivisering van de landbouw uit de Sovjettijd. Lokale ambachten worden er aangemoedigd en speciale markten georganiseerd.

Een ander probleem waarmee de landelijke en geïsoleerde gemeenschappen worden geconfronteerd, is de alcoholverslaving van vele mensen, wat aanleiding geeft tot huiselijk geweld en problemen op het werk. De gemeente heeft ook een plan uitgewerkt om de dorpen onderling met een netwerk van

fietspaden te verbinden. Dat zag ze als een belangrijk aandachtspunt voor het Europees Cityzen-project.

Lokale voedselproductie stimuleren

De Franse partners, onder coördinatie van Pistes-Solidaires, dat vooral in de zuidelijke departementen Var en Bouches-du-Rhône actief is, legden sterk de nadruk op de noodzaak van meer duurzaam transport. Het gebruik van privé-wagens is in Frankrijk nog veel te veel de norm, terwijl het gebruik van het openbaar vervoer of 'zachte' transportmiddelen meer zou moeten worden gepromoot. Steden beginnen nu wel met systemen van wagentdelen en stellen openbare fietsen ter beschikking.

AMAP ondersteunt kleine onafhankelijke landbouwers die biologische en sociale evenwichten in de productieketen nastreven. Door de creatie van een systeem van 'voedselteams' hebben ze een gegarandeerde afzet en stabiele prijzen.

Foto: The biggest Euro Sustainable Buffet – Open buffet voor lokale partners en publiek.

Het principe dat voedsel zo veel mogelijk lokaal moet geproduceerd worden, dringt maar moeilijk bij het ruimere publiek door. Omwille van de grote afstanden tussen de productiecentra en de consumenten is voedsel te afhankelijk geworden van transport en komt zelfs de voedselzekerheid in gevaar. De verkooppunten van de landbouwers aangesloten bij de Filière Paysanne liggen op maximaal 80 km van de productieplaats.

Energie is in Frankrijk een heikel punt. Liefst 77 procent van de elektriciteit is afkomstig uit kerncentrales; 10 procent zou nu uit hernieuwbare bronnen moeten komen. De plaatsing van zonnepanelen en andere alternatieve verwarmingssystemen wordt door de overheid fiscaal aangemoedigd, maar heeft tot sociale scheeftrekkingen geleid. Een belangrijk aandachtspunt in het duurzaam toerisme is het uitgebreide netwerk van 'eco-tourisme' dat een groeiend succes kent in landelijke gebieden, die tot voor kort geconfronteerd werden

met een plattelandsvlucht van jongeren. De Franse groepen pleitten ten slotte voor een lager BTW-tarief voor producten afkomstig uit de biologische landbouw en fairtrade.

Beslagen delegatieleden

Dat de Belgische partners al lang met de thema's van duurzame consumptie en landbouw bezig zijn, was duidelijk te merken aan de beslagenheid van de delegatieleden. Wervel heeft van bij zijn ontstaan, twintig jaar geleden, altijd al sterk de verbanden beklemtoond tussen de wereldwijde milieuproblematiek, de ontwikkelingsthema's en de problemen van de landbouw bij ons. Samen met de partner Netwerk Bewust Verbruiken (NBV) huizen ze sinds een jaar in het kantorencomplex Mundo B dat gebouwd werd volgens ecologische principes. Activiteiten ter voorbereiding van de bijeenkomst werden opgezet i.s.m. NBV, Vlaams Overleg Duurzame Ontwikkeling (VODO), RaBaD, Coduco, SVV-VIVA en JNM. De delegatie in Marseille vertegenwoordigde

deze samenwerking.

"In een gemiddelde supermarkt in West-Europa waren rond 1960 ongeveer 2.000 voedingsproducten beschikbaar", stak de Wervelwoordvoerder van wal. Vandaag hebben de consumenten de keuze uit meer dan 15.000 voedingsproducten. Het wordt dus hoe langer hoe moeilijker om te kiezen, zeker voor wie rekening wil houden met milieu- en sociale criteria. Kippen worden gevoed met soja. De monocultuur van soja heeft verwoestende gevolgen voor grote delen van o.a. Brazilië. Met de productie van soja is ook het gebruik van pesticiden fors toegenomen. Tomaten zijn tegenwoordig het hele jaar door beschikbaar door de teelt in verwarmde serres. Ze worden uitgevoerd naar landen waar ze de lokale productie helemaal verdringen. De variëteit aan aardappelen, eeuwenlang het basisvoedsel voor een groot deel van de bevolking van West-Europa, neemt elk jaar af. Overal vind je nu dezelfde soorten aardappelen. De palmolie die

de voedingsindustrie gebruikt, zorgt voor ravages door het verdwijnen van tropische regenwouden in Indonesië. Biodiesel doet de palmboomplantages nu helemààl boomen. De kans is groot dat onze chocolade berust op kinderarbeid in West-Afrikaanse plantages. Labels zeggen meestal weinig of zaaien verwarring bij de consumenten. Betere informatie en onafhankelijke controle op labels is absoluut noodzakelijk om dit te voorkomen.

Voor Wervel en de deelnemende JNM'ers is het gebruik van genetisch gemanipuleerde organismen (ggo's) een bedreiging voor de voedselzekerheid en de biodiversiteit. Op dit moment is er nog te weinig wetenschappelijk onderzoek gebeurd naar de gevolgen van het gebruik van ggo's in de voeding. Tot nog toe was de EU veeleer terughoudend om ggo's toe te laten, maar onlangs werd de beslissing overgelaten aan de lidstaten. Een eventuele ggo-besmetting stopt natuurlijk niet aan de grens, zodat het gevaar op besmetting toeneemt en de consument totaal niet meer weet of in zijn voeding geen sporen van ggo's zitten. Zelfs biologisch geteelde producten kunnen sporen van ggo's bevatten.

Als enige delegatie vroeg de Belgische ook speciale aandacht voor het nieuwe Gemeenschappelijk Europees landbouwbeleid (GLB of Common Agriculture Policy, CAP) dat vanaf 2013 van kracht wordt in alle EU-lidstaten. De basis zou voedselsoevereniteit moeten zijn, maar het EU-beleid gaat totaal de tegenovergestelde kant op, vindt Wervel, onder andere door de massale invoer van soja (vooral voor dierenvoeding) en de export van vlees. Onder druk van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) is de vrijmaking van de wereldhandel ook van toepassing op voedingsproducten. De EU moet over een aantal instrumenten kunnen beschikken om een eigen landbouwbeleid te kunnen voeren dat rekening houdt met de voedselsoevereniteit. Daartoe zijn rechtvaardige prijzen nodig voor producenten en consumenten, moet het principe 'think

global, eat local' worden toegepast en moet de import van soja aan banden worden gelegd.

Duurzaam tegen de mentaliteit van de maffia

In Sicilië wisten lokale verenigingen mensen er via basisorganisaties en een druk bijgewoond festival (Alter-native Energy) bewust van te maken dat ze kunnen ontsnappen aan de macht van de maffia. In Palermo controleerde de maffia tot voor kort heel de afvalindustrie. Met films en via vormend forumtheater groeit stilaan het bewustzijn dat het ook anders kan. Het heeft veel te maken met een geleidelijke verandering van de mentaliteit.

Via het Libera-netwerk produceren boeren biologische voedingsproducten op landbouwgronden die in beslag genomen werden van de maffia en bieden dat aan restaurants aan die meedoen aan de 'slow food'-beweging. Het massatoerisme heeft veel natuurlijke kustlandschappen kapot gemaakt. Als alternatief is er in Sicilië een netwerk ontstaan van eco- en duurzaam toerisme dat de lokale gemeenschappen laat profiteren van kleinschalig toerisme en dat ook in handen blijft van die gemeenschappen.

Magda Culotta, de 25-jarige vrouwelijke burgemeester van het kleine dorp Pollina, maakte deel uit van de Italiaanse delegatie en stond zowat symbool van de hernieuwde energie die uitgaat van de gemeenschappen die hun lot in eigen hand hebben genomen. Ook op het vlak van hernieuwbare energiebronnen is er de laatste tijd enorme vooruitgang geboekt. De Italiaanse delegatie werd gecoördineerd door CESIE, the Centre of European Studies and Initiatives in Palermo.

Rondetafeldiscussies

Na de voorstelling van de initiatieven van de diverse partners was het tijd voor de rondetafeldiscussies, waarin ideeën konden worden uitgewisseld en de uiteindelijke aanbevelingen voor het Otesha-actieplan zouden worden opgesteld.

Een eenvoudige opdracht was dit zeker niet omdat de deelnemers van de partnerorganisaties op erg uiteenlopende

terreinen actief zijn, er soms onoverkomelijke taalbarrières ontstonden en niet iedereen even goed op de hoogte was van wat nu uiteindelijk met die aanbevelingen zou moeten gebeuren. Verwarring troef.

In de rondetafel over duurzaam transport bijvoorbeeld werden zowel aanbevelingen geformuleerd die duidelijk gericht waren op lokale overheden (het aanleggen van fietspaden), als maatregelen die zelfs het Europese beleidsniveau overstegen (invoeren van een belasting op kerosine voor vliegtuigen).

De verwarring werd pas compleet, toen in de plenaire vergadering bij een eerste poging tot synthese van de aanbevelingen niemand nog precies wist wat er nu eigenlijk verwacht werd en welke aanbevelingen voor welk niveau waren bedoeld.

Het was zeker geen simpele oefening, maar toch een interessante uitdaging om de niet-gespecialiseerde burger zich te laten uitspreken over kwesties die hem dagelijks aanbelangen.

Het uiteindelijke Otesha Action Plan werd eind november tijdens een evaluatie van het project in Palermo gefinaliseerd. In de Wervelkrant van maart 2011 publiceren we de volledige tekst. Hij is vanaf januari bij Wervel te verkrijgen in het Engels, Frans, Nederlands, Lets en Hongaars.

Jan Van Criekege
(DeWereldMorgen.be)

Interessante websites

- Cityzen- www.city-zen.eu
- Pistes-Solidaires (Frankrijk) www.pistes-solidaires.fr
- Wervel vzw (België)- www.wervel.be
- Fekete Sereg (Hongarije) www.fekete-sereg.hu
- Cesie (Italië)- www.cesie.org
- Gulbene District Council Latvia (Letland) www.gulbene.lv
- Commission Européenne Représentation à Marseille- www.ec.europa.eu/france/marseille
- Région Provence-Alpes-Côte d'Azur (PACA) www.regionpaca.fr/index.php?id=1

Foto: Internationaal forumtheater. Theater als instrument tot sensibilisering.

De laatste doet het licht uit ...

De EU-regels inzake voedselveiligheid heersen EU-wijd. Onder het mom van een streven naar optimale gezondheid, ..., keldert diezelfde EU ambachtelijke bedrijven die niet-industrieel produceren.

Brusselse kaas op weg naar Europese erkenning

Mijn wieg stond net iets te ver van Brussel om mezelf een echte Brusselse ket te kunnen noemen, maar toch groeide ik op met het sappige en plastische Brusselse taaltje. Ook de boestring* en de hettekees waren nooit ver uit de buurt. Mijn vader bracht die dingen wel eens mee naar huis. En hoewel bij ons thuis vaders wil wet was, als hij zijn Brusselse geneugten wilde botvieren, dan moest hij dat wel buiten doen. Er zijn grenzen ...

Generaties lang behoorde de hettekees tot de dagelijkse kost van de gewone (werk-)man, zelfs ver buiten de grenzen van Brussel, en tot op de dag van vandaag telt de kaas in binnen- en buitenland overtuigde – en kwijlende – liefhebbers. Uit de geschiedenis van de Brusselse kaas blijkt dat hij een stille en dappere getuige is van een rijke (ambachts)cultuur, zoals men die ook in andere contreien terugvindt. De verwantschap met de 'oude' Langres, een Franse kaas met PDO-label*, is meer dan opmerkelijk. De verwerking op de boerderij, de productiewijze, het droogproces in open lucht, de lange rijpingstijd en een vrij gelijklopende historie zijn meer dan toevallige raakpunten.

In 2004 kreeg de Brusselse kaas meer dan terecht het streekproductenlabel van de VLAM*, een noodzakelijke stap voor de erkenning als Europees streekproduct. Met een Europese erkenning zou de Brusselse kaas deel uitmaken van een elitegroep van 150 kazen die het Europees PDO-label mogen dragen, en waarin tot vandaag slechts één Belgische kaas werd opgenomen, namelijk 'le Fromage de Herve'.

Een Brusselse kaas uit de middeleeuwen

Brusselse kaas ontstond in de ommelanden van Brussel, meer bepaald in de Zennestreek ten zuidwesten van Brussel. De productie gebeurde niet in de stad. Er wroeten ook geen varkens op de pleinen van Parma en op

de markt van Gouda worden evenmin koeien gemolken.

De historie van de Brusselse kaas of *hettekees* gaat minstens terug tot de vijftiende eeuw. Aan de Brabantse hoven was de weke of zachte kaas het meest verspreide kaastype en volgens een plakkaat van 1683 werd die de 'cloetcaes' genoemd. De Brusselse kaas is een bloedzuivere nazaat van die cloetcaes, de oudste kaas in Vlaanderen.

Dat de Brusselse kaas volgens de traditie op de boerderij werd vervaardigd uit afgeroomde melk, heeft alles te maken met onze zuivelcultuur. Vlaanderen heeft zich in het verleden nooit als kaasland geprofileerd, maar wel als melk-, room- en boterland. In de Brusselse regio hadden de boeren echter het gezonde verstand om hun afgeroomde melk niet aan de kalveren of varkens te voeren, maar er iets nuttigs mee te doen. In de zomer maakten ze er kaas van om in de winter eten te hebben. Goed gezien!

Van afgeroomde melk tot kaas

Nadat de melk in een ondiepe teil was opgeroomd, werd de room er afgeschapt; die was immers bestemd voor de boterbereiding. De melk die achterbleef, was de zogenaamde ondermelk, afgeroomd dus, en die verzuurde omdat er geen koelkasten bestonden. Die melk ging schiften en de wrongel die zo ontstond, werd na het uitlekken door de boeren fijn gekneet en met de hand uitgerold tot bollen. Daarna voegden ze er zout aan toe om de bollen te bewaren en ze te drogen in de 'kaaskas', een kist van lattenwerk die tegen de gevel van het huis hing en waar de wind vrij doorheen kon spelen. Toen de kaas droog was, kon hij immers lang bewaard worden. Naargelang de behoefte werd die gedroogde kaas later weer bevochtigd. Zo kon de rijping opnieuw beginnen. De uitgedroogde kaas, zo hard als steen en geheel gekloofd, liet men vervolgens rijpen tussen korenstro. Hij

Brusselse kaas: niet voor doetjes

"Brusselse kaas of *hettekees* (*ettekees*, *stinkkees*) verwijst naar de hardheid, penetrante geur en de scherpe smaak van de kaas. Hettekees, zo weet de ervaren gastronom, eet je bij het ontbijt. Zittend, en met sterke koffie. Bij het ontbijt omdat je, zo gauw je het doosje opendoet, door de geur op slag klaar wakker bent. Zittend omdat je ook moeilijk kunt blijven staan naast zo'n parfum. En ten slotte mét koffie, omdat elke andere drank erbij verbleekt en je het zout toch érgens mee moet doorspoelen. Wijn smaakt ernaast als tabakssap en bier lijkt wel melk. Enkel sterke koffie en oude geuze houden het uit in het gezelschap van Brusselse kaas.

De Brusselse kaas is vol van karakter en je moet, net als hij, rijp zijn om ervan te genieten."

Het Nieuwsblad, 10 mei 2007

werd regelmatig met lauw gezouten water gewassen. Wanneer de kaas na drie tot vier maanden weer mals en vetig geworden was, kon hij eindelijk worden geconsumeerd.

Geloof het of niet, maar aan de fabricatiemethode van de Brusselse kaas is al die tijd niets veranderd. Het is een echt (vetvrij) natuurproduct gebleven.

Kaasambacht bij Vander Gucht

In die traditie stichtte Camille Vander Gucht in 1925 te Zuun (Sint-Pieters-Leeuw) de Kaasmakerij Vander Gucht. Tot 1945 werden jonge kazen, schepkaas en wrongel opgekocht bij de boeren en in de kaasmakerij verder bewerkt en gerijpt. Na de Tweede Wereldoorlog werd afgeroomde melk bij melkerijen aangekocht om zelf de productie van de Brusselse *hettekees* in handen te nemen.

Kaasmakerij Vander Gucht is nu de enige overblijvende producent van de echte Brusselse kaas. Toen ik in het vroege voorjaar van 2007 bij Camille en Omer Van der Gucht gedurende een week het productieproces volgde en op video vastlegde, trad ik binnen in een wereld die in elke vezel getuigde van authenticiteit. In de dertig jaar dat ik met kaas bezig ben en in binnen- en buitenland menig (traditioneel) kaasproces als kaasmaker heb gadegeslagen, ben ik nooit méér bevangen geweest door een gevoel van ontzag en bewondering. Ontzag voor de vindingrijkheid, de eenvoud van het procédé en de gehanteerde middelen, waarmee eeuwen lang kaas werd gemaakt. Bewondering en respect voor de vier of vijf mensen die dit anno 2007 levend hielden.

Een ingekorte video van de productie van de Brusselse kaas bij Kaasmakerij Vander Gucht staat on-line: www.wervel.be/hettekees

Eenvoud troef

In de fabricatie van Brusselse kaas is het typische droog- en rijpingsproces essentieel. Na het vormen van de kazen – wat men ‘pollen’ noemt – gaan de kazen op een houten plank naar de open zolder voor een bijzonder droogproces. De planken worden gestapeld op *kiekeliëren*, houten kepers in het dakgebinte*. De vlagen, horizontale lamellen aan de buitenkant van de zolder, kunnen minder of meer worden geopend, zodat de luchtstroom en ook de lichtinval, volgens de weersomstandigheden, optimaal geregeld kunnen worden.

De lucht besmet de kaas met bijzondere bacteriën en gisten, eigen aan de Zennestreek, zoals die ook bij de bereiding van het typische geuzebier gebruikt worden. Na een drietal weken drogen, gaan de kazen naar de vochtige rijpingskelder, waar ze een drietal maanden zullen verblijven. De micro-organismen die zich tijdens het droogproces op de kaas hebben genesteld, kunnen er verder hun werk doen samen met de *linens*-bacterie, die al meer dan tachtig jaar in die kelderomgeving inwoont.

Camille en Oscar geFAVV't, slachtoffers van EU-wetgeving

Nu ik jullie warm heb gemaakt voor dit excentrieke en authentieke natuurproduct, zullen jullie er ongetwijfeld naar op zoek gaan. Bonne chance, mes amis, maar ik vrees dat jullie zoektocht niets zal opleveren. Jullie zijn te laat.

Kaasmakerij Vander Gucht, de laatste der mohikanen, legde per 1 januari 2008 het wrongelmes neer en sloot de deuren met bereidwillige medewerking van het FAVV*, de ijverigste leerling van de Europese klas. In de ogen van die ambtenarij voldeed de traditionele droog- en rijpingsinfrastructuur niet meer aan de Europese hygiënenormen.

Een bedrijfje in het landelijke Zuun, een onooglijk plekje in het Brabantse, zit namelijk in de wurggreep van een nieuw rijk dat zoals in de tijd van Karel V de zon nooit zag ondergaan. Het wordt niet bezet door Spaanse edelen, maar het ligt onder de knoet van Europese ambtenaren in maatpak, die het laatste restje diversiteit, eigenheid, sappigheid en gezond verstand versmachten door middel van een moderne inquisitie van normen en regelgeving.

In de bakermat van Breughel, het land van Lamme Goedzak, wordt er schielijk gefluisterd: “In Zuun hemme ze wa feui, ze weure da geschore zonder ziep deu ‘n kwoeje die in de vakanse no ‘t schoul eit geweist. Es er nog plosj veu gooe fret?”* Als resultaat van dit EU-beleid, gevoerd in naam van de voedselveiligheid en volksgezondheid, zien we overal in de EU kleinschalige, al dan niet traditionele, ambachtelijke (kaas)producties teloorgaan. Maar voor de Europese heren zijn het niet meer dan *faits divers*, *casualties of war*, slachtoffers van de strijd die de EU levert om haar burgers bij de (Moderne) Tijd te brengen.

Ondertussen swingen onze gezondheidskosten wel de pan uit. Maar we zouden ons wel eens de vraag kunnen stellen in welke mate dat niet te wijten is aan het toenemend gebruik van industriële voeding. Een productiewijze die ons

Foto: Een ingekorte video van de productie van de Brusselse kaas bij Kaasmakerij Vander Gucht staat on-line: www.wervel.be/hettekees

weliswaar voorziet van goedkope, quasi steriele voedingsmiddelen die helemaal beantwoorden aan de hygiënenormen, maar ons tevens opzadelt met levenloos voedsel, volgepropt met additieven waarvan de schadelijkheid nog niet bewezen is.

Door haar overdreven streven naar voedselveiligheid is het EU-beleid, bewust of niet, de grote promotor geworden van die voedselindustrie. Een industrie die leidt tot een verzwakte, verzichte consument, het tegenovergestelde wat het beleid als resultaat meent te beogen. De gezondheidsbevorderende EU-regelgeving is dan ook een contradictio in terminis.

Zijn er nog geuzen?

Hoe laten we Breughel opnieuw trots worden op zijn nazaten? Gaan we het geuzenlied aanheffen, de geuzenpenning slaan? Trekken we ten strijde zoals onze trotse voorouders in 1789 tijdens de Brabantse Omwenteling tegen het Verlicht Despotisme van Jozef II met zijn ontoelaatbare bemoeienissen?

Wij bij www.mycelium.be kiezen voor een andere aanpak, een ander soort omwenteling. Wij proberen mensen te inspireren, warm

te maken voor eerlijke en lokale voedingsproducten, hen te ondersteunen in die zoektocht door het ter beschikking stellen van een online Locavorengids www.mycelium.be/locavoren/gids, hen uit-het-zicht en vaak vergeten kennis en kundigheden rond voeding via workshops te laten ontdekken en ervaren, waardoor ze zich terug duurzaam kunnen verbinden.

Giedo De Snijder - Mycelium gcv

Verklaring * woorden:

Boestring is een bakharing, hettekees is harde kaas...

PDO-label is de Engelse benaming voor Beschermd Oorsprongsbenaming, het label voor Europese streekproducten.

VLAM staat voor het Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing.

Kiekelier is een houten keper die bovenaan via een gat in het gebinte van de droogzolder kan verankerd worden. Op die keper zitten om de 25 à 30 cm houten latten verwerkt, waarop de kaasplanken met de geklopte kazen komen te rusten.

FAVV staat voor Federaal Agentschap voor Veiligheid van de Voedselketen

Van Midgard naar Fairy Dairy tot Mycelium

Giedo De Snijder startte in 1983 als zelfkazer de geitenkaasboerderij 'de Midgard', onder het toenmalige Belbior-label. In 1991 veranderde de naam in Kaasmakerij Midgard en werd geitenmelk aangekocht bij een coöperatie.

De kaasproductie bleef tot midden 2006 kleinschalig en ambachtelijk, met innovatieve speciaal-producten op traditionele wijze bereid. Midgard werd in België, Nederland en Duitsland, zowel op de klassieke kaasmarkt als op de natuurvoedingsmarkt, een merknaam voor geitenkaasspecialiteiten.

In 2007 richtte Giedo samen met een Nederlandse partner Fair Dairy bv op, tijdens de (zoveelste) malaise van de melkprijs, met de bedoeling 'eerlijke' prijzen voor 'eerlijke' producten te veroorzaken voor melkproducenten.

De kaasmicrobe liet hem tussen 2007 en 2009 verschillende traditionele kaasmakerijen in Europa bezoeken. Begin 2010 werd Mycelium opgericht, een initiatief rond 'weer verbinden', waarin onder andere melkverwerking wordt aangegrepen om het grotere verhaal te brengen. Het verhaal van duurzame lokale landbouw, de schrijnende voedselvervreemding van de consument, het gemis aan basiskennis rond voeding.

Mycelium organiseert workshops rond Zelf Zuivelen www.mycelium.be/zuivel/2010/workshop-feta, gericht naar de consument, en draagt kennis en ervaring over aan bestaande of startende melkverwerkers.

Foto: Een *kiekelier* is een houten keper die bovenaan via een gat in het gebinte van de droogzolder kan verankerd worden. Op die keper zitten om de 25 à 30 cm houten latten verwerkt, waarop de kaasplanken met de geklopte kazen komen te rusten.

Hoeveproducten: NIET te VERGETEN LEKKERS!

Wervel werkt momenteel een vormingspakket uit. In opdracht van de Vlaamse overheid, dienst Leefmilieu, Natuur en Energie. Het is de bedoeling dat hoeveproducten als “ferm” worden beschouwd en dat zoveel mogelijk sociaal-culturele organisaties activiteiten opzetten met de hoeve en haar lekkere, “ferme” producten in de kijker. Zo kan men op een receptie of vergadering ‘hoevehapjes’ aanbieden, een fietstocht of wandeling langs de boerderij of boerentoe organiseren, maar ook echt ‘boerenkost’ via een hoevepakket of een film/documentaire aanbieden. Voor de leden zonder plankenkoorts is er ook het doe-mee- of inspringtheater. De toeschouwer krijgt dan de kans om het drama bij te sturen door zelf ten tonele te komen en zijn zeg(je) te doen waar het fout gaat met onze voedselproductie of te zoeken naar een “ferm”, niet te vergeten antwoord! Via het theater proberen we naar een ‘happy end’ toe te werken.

Fermweb.be is de site die al door KVLV was ontworpen en die nu de jeugd (op kamp) wijst op de mogelijkheden nabij de kampplaats om hoeveproducten te gebruiken. Wervel zal de sociaal-culturele verenigingen aanmoedigen om dat ook te doen. Wil je graag meer weten over dit vormingspakket, dan kan je het aanvragen bij Veerle (veerle@wervel.be of 0496/98.54.16). Heb je leuke ervaringen met een activiteit op de hoeve of een eigenwijze bereiding van hoeveproducten, laat het maar horen!

Veerle Devaere

Foto: “Eén van de vragen was een melkproef. We laten de voorbijgangers verschillende soorten melk proeven: karnemelk, magere melk en verse koemelk...”

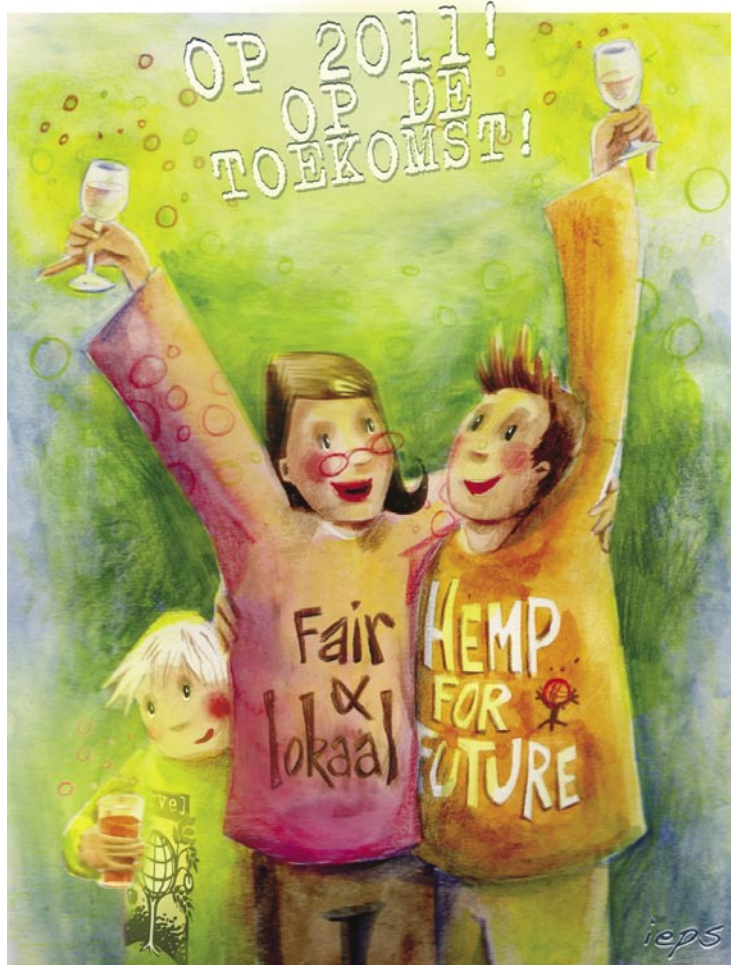

Foto: Planningsweekend op het fruitbedrijf van Michel Frisque te Neerijse.

'Kemp, een keuze voor de toekomst'!

In 2011 start Wervel de nieuwe Wervelpubliciteitscampagne "Koop kemp". Inspanningen van enkele pioniers werden al een tijdje door Wervel op een bescheiden basis aangemoedigd en ondersteund. Maar inmiddels zijn er al tientallen kempproducten op de markt en sinds kort zelfs van eigen bodem. Een stimulatie van de vraag zou op termijn ook de productie kunnen verhogen met meer biodiversiteit en meer CO₂ vastlegging tot gevolg. Dat noemen we meerwaardenlandbouw: naast economische ook ecologische meerwaarde creëren. Bovendien heeft kemp de aantrekkingskracht die nodig is om ook sociale meerwaarde te creëren en de consument opnieuw bij landbouw te betrekken.

De timing van de campagne kon niet beter vallen: waar enkele jaren geleden de echtgenote van een vooruitstrevende boer nog vaak nors bezoek kreeg van de federale politie - en zij wist dan van geen papieren, o help! - komt er niet alleen meer openheid, maar zelfs interesse in kempteelt.

Vier provinciale onderzoekscentra stapten recentelijk in een Europees project om nieuwe mogelijkheden voor vlas en kemp te zoeken en te ondersteunen. De Vlaamse overheid werkt actief aan het wegwerken van knelpunten inzake regelgeving en administratie. De federale overheid erkent kemp dan wel nog niet als volwaardige voeding, maar doet toegevingen om de individuele toelatingen voor kempvoedingsproducten makkelijker te maken.

De universiteiten van Gent, Antwerpen en Louvain-la-Neuve doen onderzoek naar de teelt en verwerking van kemp. Aan de katholieke hogeschool in Sint Niklaas (KAHOSL) wordt zowel het zaad als de gehele plantsilage getest als diervoeder.

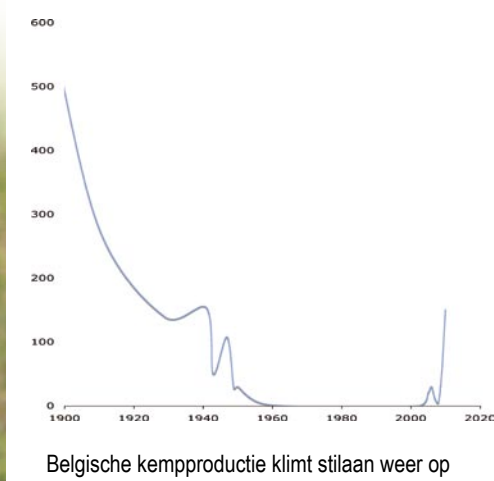
Aan de recente studiedag rond kemp als varkens- en kippenvoer in Denemarken, namen maar liefst vier Vlaamse stakeholders deel: Wervel, Bioforum, KAHOSL en ADLO (afdeling duurzame landbouw van het Departement Landbouw en Visserij). De interesse is gewekt. Nu alleen nog de praktijk...

Enkele ondernemers zijn al aan de slag met de verwerking en verdeling van producten en het aantal Vlaamse producenten steeg van 4 in 2005 naar 15 in 2010. Samen met Wallonië werd er 150 ha ingezaaid, net zoveel als kort voor WO II.

Zelfs JBC en Quartes namen contact op met Wervel om na te gaan of respectievelijk jeansbroeken en mengvoeders op basis van kemp op een grotere schaal kunnen geproduceerd worden. Professionele kippenkwekers gebruiken nu al kempscheven als strooisel. Op het prestigieuze jaarlijkse seminarie van het EIHA (European Industrial Hemp Association) zal Wervel deze vernieuwde belangstelling in beeld brengen om aan te knopen bij het Europese kempgebeuren.

We vragen ons af waarom, maar plots ruikt ook de pers dat er iets in de lucht hangt: De Zondag en De Standaard pikken het thema op. De campagne loopt ons voorbij! Wie deel wil uitmaken van de campagnewerkgroep kan contact opnemen met info@wervel.be. We plannen voor 2011 een publiciteitscampagne met een kempstrobalembouwsel en een internationale studiedag rond kempvoeding. Iedereen die vindt dat een ecologische toekomst ook aangenaam en cool moet zijn, kan mee aan de slag ..., want een kemphuis bouw je nooit alleen.

Patrick De Ceuster

Future Farms & Food in Europe

De transitie naar duurzame landbouw en voedselconsumptie

donderdag 3 februari 2011

Een organisatie van het VODO en Terra Reversa

Werktaal zal Engels zijn, maar vertaling in Nederlands en Frans wordt voorzien

9.15-9.45	Ontvangst
9.45-10.00	Welkomstwoord
10.00-10.30	De wereldwijde transitie naar duurzame landbouw - Robert Watson , wetenschappelijk hoofdadviser bij het Departement voor Milieu, Voedsel en Platteland van het Verenigd Koninkrijk.
10.30-11.00	Agro-ecologie en het recht op voedsel - Olivier De Schutter , VN Speciale Rapporteur voor het Recht op Voedsel.
11.00-11.15	<i>Koffiepauze</i>
11.20-11.50	Het veranderen van consumptiepatronen: van moraliseren naar mobilisatie en faciliteren - Unni Kjaernes , Onderzoekshoofd van het Nationaal Instituut voor Consumentenonderzoek van Noorwegen
11.50-12.30	Debat
12.30-14.00	<i>Lunch</i>
14.00-14.30	De rol van landbouwers en burgers in duurzame landbouw - Jan Douwe van der Ploeg , Universiteit Wageningen
14.30-16.30	Bestaande transitievoorbeelden leveren inspiratie
16.30-17.30	Debat Wie ondersteunt de transitie in de landbouw- en voedingssector? Jan Douwe van der Ploeg , Universiteit Wageningen - Piet Vanthemsche , Voorzitter Boerenbond en AgriCord - Kirtana Chandrasekaran , Programma-coördinator voedselsoevereiniteit bij Friends of the Earth International (<i>te bevestigen</i>) Moderator: Dirk Barrez
17.30-17.45	Conclusies door Terra Reversa en VODO
17.45	<i>Receptie</i>

Meer informatie en inschrijven op
www.futurefarmsandfood.eu.
Inschrijving verplicht, liefst voor 11 januari 2011!

Waar? Europees Parlement
Altiero Spinelligebouw, kamer A1 G3_
Wiertzstraat 60, 1047 Brussel

De conferentie is een gezamenlijk initiatief van Terra Reversa, denktank voor sociaal-ecologische verandering, en de landbouwwerkgroep van het Vlaams Overlegplatform Duurzame Ontwikkeling (VODO).

's Voormiddags zullen de sprekers aantonen dat een transitie van de landbouw- en voedingssector dringend en noodzakelijk is, zowel vanuit ecologisch als socio-economisch standpunt. De huidige landbouw vormt immers een bedreiging voor de biodiversiteit, levert een belangrijke bijdrage aan de klimaatverandering, zorgt op veel plaatsen voor bodemdegradatie en slaagt er niet in om de honger uit de wereld te bannen en aan alle boeren een menswaardig inkomen te garanderen.

Ook ons Westerse consumptiepatroon gaat niet vrijuit. Terwijl ondervoeding in landen in ontwikkeling een groot probleem is, komt overvoeding bij ons meer en meer voor.

Het hele landbouw-voedingssysteem verkeert eigenlijk in een crisis, waarbij niet alleen de boeren en tuinders getroffen worden, maar de hele samenleving. De conferentie pleit voor een paradigmashift

naar agro-ecologie: een landbouwsysteem dat gebruik maakt van de ecologische diensten van de natuur zonder ecosystemen uit te putten, de wereldbevolking kan blijven voeden, de levensstandaard van de boeren verbetert en het socio-culturele weefsel op het platteland versterkt.

De sprekers tijdens de namiddag gaan dieper in op de rol die boeren en burgers kunnen spelen in de transitie naar duurzame landbouw. Een uitdagende reeks voorbeelden zal aantonen dat de transitie op het terrein al bezig is, maar alleen kan slagen als zij voldoende ondersteund wordt.

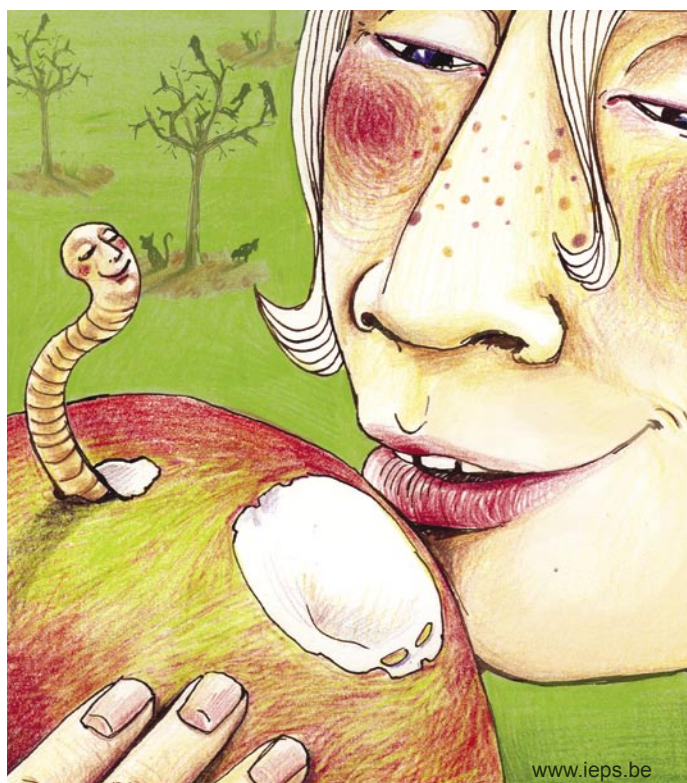
De vraag wie bereid is die ondersteuning te bieden vormt het centrale thema van het einddebat.

Bram Moeskops

De landbouwwerkgroep van VODO is een overlegorgaan tussen: 11.11.11., Bioforum, Bond Beter Leefmilieu, Broederlijk Delen, Greenpeace, Oxfam Solidariteit, Oxfam Wereldwinkels, Vredeseilanden en Wervel

JNM "gaat den boer op"!

Dit jaar startte binnen JNM de duurzame landbouwwerkgroep. Na een rijk verleden aan duurzame landbouwkampen samen met Wervel en de grote anti-ggocampagne willen we graag van duurzame landbouw opnieuw een hot topic maken binnen JNM!

*Meer info over de soirees kun je binnenkort op de Wervel-site terugvinden. Schrijf alvast deze data in je agenda !
(alle soirees vinden plaats in Gent)*

- 23 februari **Voedselsoevereiniteit**
- 1 maart **Verwevenheid landbouw en natuur**
- 9 maart **Van boer naar bord, over korte keten-consumptie**
- 16 maart **Het Europees landbouwbeleid, op naar de hervormingen**

Inleiding door **Bavo Verwimp** gevolgd door een vraag en antwoord gesprek met **Bart Staes** (Europarlementariër), **Thierry Kesteloot** (Oxfam-Solidariteit), **Jean-Pierre De Leener** (landbouwer), **Bavo Verwimp** (Wervel) en **iemand van de Boerenbond**, gemodereerd door **Alma De Walsche** (MO*-Magazine).

- 23 maart **Ggo's en hoe het ook anders kan**
- 29 maart **Durf tuinieren zonder!**
- 6 april **Grondproblematiek**

Bij JNM hebben we de drie grote pijlers: milieu, natuurstudie en natuurbeheer. In elk van deze pijlers gaan we aan de slag rond duurzame landbouw, nationaal gestuurd maar in samenwerking met al onze afdelingen.

We zijn ervan overtuigd dat verwevenheid tussen landbouw en natuur een verrijking is voor ons landschap en nuttige ecosysteemdiensten kan leveren. Bovendien zorgen kleine landschapselementen voor corridors waarin kleine dieren kunnen migreren. In onze eerste pijler **natuurbeheer** zullen JNM-afdelingen aangezet worden om beheerswerken te doen bij landbouwers: wilgen knotten, een haag aanplanten, een poel graven, We trekken de grenzen van de natuurreservaten open en gaan graag de boer op!

In onze tweede pijler **natuurstudie** willen we JNM'ers bewust maken van de biodiversiteit in onze landbouwlandschappen. Een koppeltje steenuilen in een knotwilg, zeldzame kevers in een akkerrand, putters die genieten van de ingezaaide bloemenrand, een braamsluiper die zich verstopt in een haagkant, ...: we laten de speurhonden in ons los! En ook bij de inventarisatie van plant- en diersoorten kunnen JNM'ers een steentje bijdragen.

Onder onze pijler **milieu** staat ook heel wat te gebeuren. Van eind februari tot begin april zal een zevendelige reeks soirees plaatsvinden waarop iedereen, JNM'er of niet, welkom is. Als blikvanger komt er een soiree, in samenwerking met Wervel, over het Europees landbouwbeleid, waarvoor we reeds klinkende namen gestrikt hebben. In de andere soirees komen volgende thema's aan bod: verwevenheid natuur en landbouw, pesticiden, voedselsoevereiniteit, korte-ketenconsumptie, ggo's en grondproblematiek. Met de hervormingen van het Europees landbouwbeleid in het verschiet willen we mensen hierover informeren. En we zijn ook niet blind voor de vele problemen in de landbouw, maar kijken positief naar (nieuwe) initiatieven die ontstaan zoals zelfoogstboerderijen, voedselteams, ... In elke provincie zal een duurzaam landbouwweekend plaatsvinden en volgende zomer zal een duurzaam landbouwkamp (samen met Wervel) als vaste waarde niet ontbreken. We streven niet alleen voor duurzaamheid in de landbouw, maar ook in de visserij. In opvolging van ons duurzaam visserijkamp zal het grote JNM-zomercongres in dit teken staan.

Om wat kennis op te bouwen en te verspreiden zorgen we binnen de JNM voor een boeken- en filmuitleensysteem. Elke JNM'er heeft dan makkelijk toegang tot informatie over duurzame landbouw. Een aantal boeken van Wervel zullen daarin zeker niet ontbreken.

*En om alles te bundelen hebben we een kakelverse site!
www.jnm.be/duurzaamelandbouw. Heb je vragen, opmerkingen of ideeën, stuur gerust een mailtje naar duurzaamelandbouw@jnm.be.*

Lies Couckuyt

PUNTJES OP DE 'i'

Wervel zet voor u de puntjes op de 'i'. Een maatschappelijk debat zien we immers graag gevoerd met de juiste informatie.

Arc 2020...

Recent lanceerde de 'Agricultural and Rural Convention' (Arc) 2020 een breed gedragen visietekst over de toekomst van het landbouw- en plattelandsbeleid. Arc 2020 staat voor een netwerk van organisaties en lokale samenwerkingsverbanden doorheen heel Europa.

Omdat verschillende delen van de visietekst overlapt met de visie van Wervel en er een aantal interessante voorstellen in staan, hebben wij de tekst mee ondertekend. We denken bijvoorbeeld aan de aanpassing van de splitsing tussen de eerste en de tweede pijler, aan diversificatie van de plattelandseconomie, aan ondersteuning van korte ketens, *regional branding*, enz. Een ander interessant voorstel in de tekst is de aandacht voor gemeenschappelijke grondaankopen. Opmerkelijk is ook het idee om premies voor grote landbouwbedrijven

te linken aan tewerkstelling op die bedrijven. Dat kan de patstelling tussen grote en kleine bedrijven enigszins doorbreken.

Anderzijds maken we de bedenking dat we bezorgd zijn om het financiële plaatje van de voorgestelde visie. We vrezen een beetje dat er niet echt een modellering is gemaakt van de kosten van dit voorstel. Er moeten immers heel veel goeie initiatieven ondersteund worden, meer dan nu het geval is. En dat moet allemaal gebeuren met ongeveer het huidige budget.

De tekst pleit duidelijk voor een paradigmashift in het landbouwsysteem van de Europese Unie. Daarmee zijn we het volledig eens. Maar Wervel vreest een beetje dat hier en daar wat extra subsidies geven niet voldoende zal zijn. Ook een drastische wijziging van het economisch kader waarbinnen de landbouw moet werken, is aan de orde. Het is dan ook spijtig dat de tekst op geen enkele manier een uitspraak doet over productiebeheersing

in de landbouw, dat er geen standpunt wordt ingenomen over de afschaffing van de melkquota, enz. Zoals Wervel voorstelt in de visietekst over het landbouwbeleid, is het immers noodzakelijk om ook de instrumenten van het markt- en prijsbeleid grondig door elkaar te schudden. En dat hoofdstuk missen we in de tekst van Arc 2020...

Meer info: www.arc2020.be

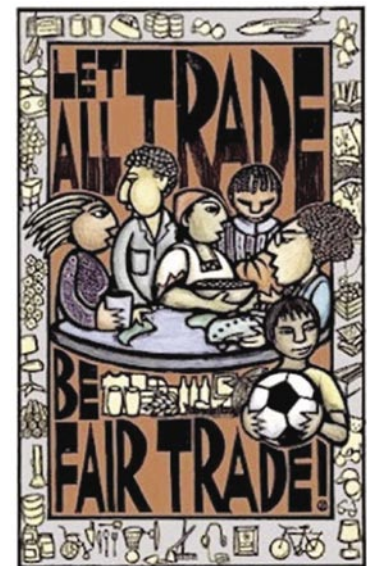
Lees ook de Wervelopinie "Focus op platteland" en de visietekst over het Europees landbouwbeleid na 2013 : www.wervel.be/landbouwbeleid

Fair-tradecriteria: voor iedereen dezelfde?

Vele landbouworganisaties vragen om fair trade voor onze boeren, maar wie zal toezien op de criteria die gehanteerd worden? Niemand staat echt te springen. Wervel steekt zijn nek uit. De criteria die nu gebruikt worden voor producten uit het Zuiden, lijken op het eerste gezicht heel interessant om ook hier toe te passen.

Toch stellen we er ons ook vragen bij. Eén van de sterke punten van fair trade is dat voor de producenten ggo's uitgesloten zijn, zelfs voor de productie die niet naar fair trade gaat. Voor de verwerker is er geen enkel ggo-criterium voorzien. We zijn nu eenmaal aangewezen op een aantal grote verwerkers die ook ggo-producten verwerken. Tja...

Dat een voedingsgigant als Nestlé doorheeft dat de wereld eerlijke handel wil, valt op zich alleen maar toe te juichen. Maar op de website van Nestlé lezen we ook: "Gentechnologie kan de voedselproductie verhogen en duurzame landbouwpraktijken ondersteunen. In sommige gevallen zijn er positieve gezondheidseffecten aangetoond." Met andere woorden: een kleine producent van fair trade producten mag op zijn bedrijfje geen ggo's inzaaien, zelfs niet voor zijn producten zonder label, maar een multinational mag het Fair Tradelabel hanteren én zich openlijk *outen* als pro-ggo's...

Landbouwproductie 'van bij ons'?

Minister-president en minister van Landbouw Kris Peeters is bijzonder trots. In *De Tijd* van 26 oktober meldt hij dat "België op vijf na de grootste landbouwexporteur ter wereld is. Het overschot bedraagt 3,4 miljard euro. Dat is 11,6 % van de globale Belgische uitvoer. Vlaanderen heeft een aandeel van 80 % van de nationale in- en uitvoer". Hoe is het toch mogelijk dat de stadsstaat Vlaanderen, amper een halve postzegel groot op de wereldkaart, zulke exportcijfers kan halen? Is dit succesverhaal dan geen onderdeel van onze extreem grote ecologische voetafdruk?

Daags nadien wordt de Minister in de landbouwcommissie van het Vlaamse Parlement bevraagd over de mogelijkheden van '(ver)korte keten in Vlaanderen'. Het was de politieke opvolging van het sterke colloquium dat Voedselteams met diverse Vlaamse partners organiseerde. Aan het eind van de bevraging stelde een parlementslid de vervelende vraag hoe het zit met de 'korte keten', als de vleesproductie op 'import van eiwitten overzee' gestoeld is? Het promotieorgaan Vlam probeert ons via dure reclameboodschappen producten 'van bij ons' aan te praten. Vlees bijvoorbeeld. Een persbericht van VILT licht op 27 oktober de sluier wat op. Met een studie van de

Nederlandse overheid: "(...) Als de soja-import vanuit Noord- en Zuid-Amerika stopt, heeft dit direct gevolgen voor de productie van pluimvee- en varkensvlees, omdat deze productie sterk afhankelijk is van soja.(...)". Rotterdam is inderdaad al jaren de muil van het zwijn Europa. Vanuit die muil worden onder meer de varkens en kippen in Vlaanderen gevoederd.

Dezelfde minister van Landbouw antwoordde onlangs op vragen van de Vlaamse parlementsleden over de varkenscrisis: "Alleen al het feit dat wij in de varkenshouderij, een sector die een kwart van de omzet van de Vlaamse land- en tuinbouw vertegenwoordigt, een zelfvoorzieningsgraad van 270 % hebben, bewijst dat een grensoverschrijdende aanpak noodzakelijk is."

270 %?! 'Varkens van bij ons' voor de export. Ja, maar dan wel 'grondloze varkens' met poten in de ooit soortenrijke savanne en het Amazonewoud van Brazilië, in de pampa's van Argentinië, in de voormalige wouden van Paraguay, in de soja-en-maïsmonoculturen van de Verenigde Staten. De Europese Unie voert 30 miljoen ton soja in,

waarvan één miljoen ton naar onze stadsstaat vloeit. De verwerkings- en exportfabriek die Vlaanderen heet, houdt de meerwaarde. Of boer en boerin, milieu hier en overzee, consumenten en uiteindelijk de planeet er beter van worden, is een andere vraag.

De enorme exportcijfers van varkensvlees moeten immers niet alleen gecorrigeerd worden door de ecologische ravage en de importafhankelijkheid die deze productiewijze veroorzaakt. Ook de sociaal-economische problemen van de varkensboeren staan op de keerzijde van de medaille. De Vlaamse varkensboeren zitten al vier jaar aanhoudend in crisis. Hoeft ons dit te verbazen, als we lezen dat er binnen afzienbare tijd wereldwijd nog plaats zal zijn voor hooguit vier multinationale vleesconcerns?

De volledige tekst "Landbouwproductie 'van bij ons'" is te vinden op www.wervel.be

De redactie.

"België is de op vijf na de grootste landbouwexporteur ter wereld."

Uit *De Antwerper*, 15 november 2010

lezersbrieven Wil je ook iets kwijt? Graag opsturen naar info@wervel.be. De publicatie van deze brieven houdt geen stellingname in van de redactie noch van Wervel vzw.

Na landbouw nu ook visserij ?

Graag delen we met de lezers van de Wervelkrant enkele wetenswaardigheden, vernomen op de lezing "De problematiek van overbevissing" (Gent, 18 november), georganiseerd door de pas opgerichte organisatie 'Sea First Foundation'.

De cijfers zijn alarmerend. Wereldwijd is tachtig procent van de commerciële vissoorten in gevaar. Vijftig procent is volledig geëxploiteerd en dus niet meer in staat zich uit te breiden. Dertig procent is overbevist en dus aan het uitsterven. Als we aan ons huidige tempo blijven vissen, zijn de oceanen tegen 2048 leeggevisst, stelt een rapport van de VN.

Oorzaak van de overbevissing is de grootschalige commerciële, industriële visserij. Het moet steeds groter en goedkoper, maar "het is als op konijnenjacht gaan met een bulldozer", aldus de spreker. Er is ongelooflijk veel verspilling. Met de huidige netten worden massa's vissen en andere organismen gedood die we niet nodig hebben. En de geldende quota bepalen hoeveel vis we aan land mogen brengen, maar beletten niet dat we een lading vis dood weer in zee storten als op de terugweg een school duurder betaalde vissen ons pad kruist.

Zulke verspilling heet 'bijvangst'. 'Bijvangst' is goed voor één derde van het totale volume dat gevestigd wordt. Een ander derde van de visvangst gaat naar de productie van vismeel en -olie. Slechts één derde gaat naar menselijke consumptie.

Foto: Karl Van Ginderdeuren

En Europa? Europa stimuleert via regels een meer duurzame visserij. Klinkt goed, maar de realiteit is anders. Het is een schijnheilig verhaal, waarbij we onze eigen visbestanden proberen te behouden, terwijl industriële Europese vloten op andermans 'grondgebied' op niet-duurzame en mensonwaardige manieren de oceanen leegvissen. Dat is onder andere het geval voor de Westkust van Afrika, waar de lokale bevolking haar inkomen en voedsel ziet verdwijnen.

En ga zo maar door. Bij ons als Wervelkrant-lezers deed dit alles een belletje rinkelen. We herkenden in de oorzaken en gevolgen van deze crisis dezelfde commerciële en industriële mechanismen die Wervel al jaren aanklaagt in de landbouw. Goed om weten, tijd om er iets aan te doen.

Emma Denorme en Marc-Antoon De Schryver

Meer info: www.seafirstfoundation.org

Het Duurzame Landbouwkamp van JNM en Wervel werd dit jaar éénmalig omgedoopt in een 'Duurzame visserijkamp' van JNM.

We hebben maar één planeet

We hebben maar één planeet en die kan je niet in je eentje redden. Maar je kan wel helpen.

Dit is de boodschap van Steven Vromman (de 'Low Impact Man') en Ilona Plichart in hun 'Low Impactboek' voor kinderen. De auteurs nemen de jonge lezers (10-14) ernstig en vertellen in elk hoofdstuk over een deel van het probleem, opgehangen aan zes thema's: eten, afval, spullen, vrije tijd, energie en de planeet. Praktische weetjes en enkele beknopte regels beschrijven het probleem. Voor de rest gaat het vooral over de oplossingen en mogelijke alternatieven. Die worden aangeboden aan de hand van testjes, invulopdrachten, of uitdagende doe-activiteiten. Het boek zet aan om na te denken over alternatieven: Hoe pimp ik mijn oude boekentas tot een hippe, blitse tas? Hoe kan ik zelf minder energie gebruiken? Hoe maak ik van mijn school een 'Low Impact School'? ...

Het boek is humoristisch, modern en uitdagend. Het zet jongeren en kinderen aan tot actie en vermijdt doemdenken. Het is bovendien prachtige geïllustreerd met Low Impact- prenten van Tinne Van den Bossche: kleurrijke en grappige collages gemaakt uit restjes inpakpapier, oude posters en tijdschriften. Het doeboek is geschreven op maat van kinderen maar het is eveneens zeer dankbaar materiaal voor leerkrachten, begeleiders, jeugdwerkers, ouders ... Ideaal als Sinterklaas- of kerstgeschenk.

We hebben maar één planeet

Auteurs: Steven Vromman en Ilona Plichart

Illustraties: Tinne Van den Bossche - www.ieps.be

Uitgeverij: Van Halewyck

ISBN: 978 90 5617 983 0

Een weekend lang samen op de bres voor het klimaat

Een beknopt sfeerverslag van de European Assembly for Climate Justice

Van vrijdag 26 tot maandag 29 november vond in Brussel de European Assembly for Climate Justice plaats. Activisten en geïnteresseerden, al dan niet actief in een brede waaier van sociale en milieubewegingen of niet, kwamen er samen om na te denken over wat het betekent klimaatverandering niet alleen op een effectieve, maar ook op een sociaal rechtvaardige manier te bestrijden. Het initiatief ging uit van ondermeer Friends of the Earth, Climat et Justice Sociale, La Via Campesina en Climate Justice Action (CJA). Deze organisaties reageren zo op een oproep van de wereldwijde organisaties van kleine boeren, La Via Campesina, om gedurende de top duizend alternatieve Cancúns in het leven te roepen.

Vrijdag: met zijn allen op de fiets

"Geen woorden, maar daden", moeten de organisatoren gedacht hebben, want de bijeenkomst begon meteen met een pittige fietsactie. Deze actie, waarbij fietsers even de hele breedte van de rijbaan voor zich teruggeisen, naar internationaal voorbeeld "critical mass" genaamd, is in Brussel intussen een vaste traditie geworden, maar kleurde voor de gelegenheid wel een pak internationaler. Ze waren uiteindelijk met zo'n 200 fiets(t)ers die, begeleid door een sambaband op wielen, de Europese buurt onveilig maakten. Her en der hielden de fietsers een stop om boodschappen in het straatbeeld na te laten, alvorens hun tocht weer verder te zetten.

Zaterdag: workshops en debat

Zaterdag begon met een luxeprobleem: er waren twee reeksen workshops met zoveel parallelle sessies dat een moeilijke keuze zich opdroeg. De behandelde onderwerpen varieerden van de rol die vakbonden in de beweging kunnen spelen, over de toegang tot water en energie, tot voedselsoevereiniteit. Experts in de verschillende domeinen lichtten het onderwerp toe, waarna er ruimte was voor de opmerkingen en ideeën van deelnemers. In de plenaire vergadering trachtten de diverse subgroepen de ideeën uit de workshops samen te vatten en ze discussieerden vervolgens verder over een verklaring gericht aan de onderhandelaars in Cancún.

Zaterdagavond deelde een panel zijn ervaringen in de strijd tegen klimaatverandering en vóór klimaatrechtvaardigheid. De toehoorders kregen een veelzijdig verhaal. Een Spaanse vakbondsmilitant, een Nederlandse activist van CJA en twee sprekers van buiten de EU deelden hun ervaringen. Evguenia Tchirikova, een Russische activiste, vertelde over de lokale strijd voor het behoud van een bos in de nabijheid van Moskou, dat symbool kan staan voor een veelvoud aan Russische bossen die bedreigd worden ten gevolge van blind winstbejag. Qalandar Bux Memon, een Pakistaan, deelde dan weer zijn ervaringen met de vernietigende overstromingen die maar liefst een vijfde van het land onder water zetten. Zijn verhaal was de perfecte illustratie van de dodelijke mix van klimatologische veranderingen en een rampzalig beleid: ongeziene regenval en smeltende ijskappen, maar ook ontbossing en vernietiging van de mangrove.

Zondag: vooruitblik op de toekomst

Zondagvoormiddag spitte de discussie zich toe op de vraag naar de weg vooruit die de beweging moet gaan. Er waren opnieuw twee parallelle workshops. In de ene ging de aandacht naar het counteren van de macht van industriële lobbygroepen die een belangrijke rol spelen bij het (uitblijven van) beleid om de klimaatproblematiek van antwoord te dienen. De tweede workshop besteedde extra aandacht aan het belang van de gemene deler tussen sociale en ecologische strijd. Deelnemers aan deze sessie probeerden samen lessen te trekken uit de eigen ervaringen. Een laatste groep schaaftte nog wat aan de verklaring die nadien plenair werd goedgekeurd.

's Namiddags was er nog een betoging georganiseerd door de Klimaatcoalitie met als slogan "Zingen voor het Klimaat". Op het einde van deze optocht werd effectief een lied ingezet om de onderhandelaars in Cancún aan te moedigen om nu toch écht te komen tot een bindend akkoord. Vanuit de Climate Assembly werd opgeroepen om zich aan te sluiten bij een "climate justice"-blok in de betoging dat graag scherpere eisen naar voren wil schuiven. In de oproep verklaren ze zich solidair met de betoging van de klimaatcoalitie maar maken ze duidelijk dat een sterker signaal nodig is. Het "climate justice"-blok veroordeelt de "valse oplossingen" die nog steeds door veel landen naar voren worden geschoven en benadrukt de noodzaak van "systeemverandering", als we effectief en op een eerlijke wijze "klimaatverandering" willen tegengaan.

"System change, not climate change"

"Our Climate is not for sale!" ["Ons Klimaat is niet te koop!"]

Maandagnamiddag bezette een groep activisten gedurende enkele uren de kantoren van IETA, een lobbygroep die ijvert voor meer emissiehandel. Het ogenblik van de bezetting was extra symbolisch, aangezien maandag ook de internationale klimaatconferentie in Cancún van start ging. Veel deelnemers van de Assembly besloten dan ook nog deel te nemen aan deze actie van Climate Justice Action, een netwerk dat we in België vooral kennen van de organisatie van het klimaatactiekamp en haar mobilisatie voor Kopenhagen. De activisten veroordelen met de slogan "Ons klimaat is niet te koop" emissiehandel als valse oplossing, omdat overheden zo de kans krijgen aan reële emissiereductie in eigen land te ontkomen.

Cancún-in-Brussels: twee weken "climate justice" dicht bij huis

Na afloop van de Climate Assembly verdiepen de jongeren van Young Friends of the Earth Europe zich nog twee weken verder in verschillende thema's die centraal staan in de visie van de nog jonge beweging voor klimaatrechtvaardigheid. Met themadagen over valse oplossingen (zoals agrobrandstoffen of kernenergie), de zin en vooral onzin van een groen kapitalisme, emissiehandel en de vraag naar lokale oplossingen bieden ze een gevarieerd programma dat concrete antwoorden wil helpen bieden op de vragen waarmee we worden geconfronteerd bij het zoeken naar rechtvaardige middelen in de strijd tegen de opwarming van de aarde. Eén van hun themadagen richt zich in het bijzonder op de problematiek "Voedsel en Landbouw", met sessies over onze afhankelijkheid van soja, het Europese landbouwbeleid, ggo's en voedselsoevereiniteit. De discussie over heel wat van deze thema's zal in het voorjaar van 2011 opnieuw worden opgepikt in een reeks infoavonden georganiseerd door JNM, in samenwerking met andere partners.

Climate Justice één jaar na Kopenhagen, een voorlopige balans

Na Kopenhagen hadden velen gehoopt op een verregaand en rechtvaardig akkoord, maar zij zijn een illusie armer. Er was niet alleen helemaal geen akkoord, de voorstellen die er wel op tafel lagen, waren totaal onvoldoende vanuit wetenschappelijk oogpunt en onwenselijk vanuit sociaal of menselijk oogpunt. Toch was er in Kopenhagen niet alleen slecht nieuws te horen. Vele sociale en milieubewegingen vonden er elkaar terug rond een gemeenschappelijke agenda. Waar de onenigheid en het wantrouwen binnen de officiële onderhandelingen zegevierden, viel buiten vooral de eensgezindheid en de standvastigheid van een groeiende kritische massa op. De beweging voor klimaatrechtvaardigheid was niet nieuw in Kopenhagen, maar ze bereikte er wel een voorlopig hoogtepunt. Na Kopenhagen heeft de beweging gedaan wat de wereldleiders blijkbaar niet konden: gestaag verder gewerkt aan een sterk en coherent verhaal, dat zowel oog heeft voor de begrensde draagkracht van onze aarde als voor de nood aan een rechtvaardige (her)verdeling binnen en tussen landen.

Eén jaar na Kopenhagen blijft de grote uitdaging om actief sociale en milieuproblemen aan elkaar te linken. Indien we erin slagen om die link aan te tonen en de oorzaak van deze problemen met succes terug kunnen koppelen naar ons huidige economische systeem, dan zullen wij ongetwijfeld een breder draagvlak creëren. De European Climate Justice Assembly was een uitgelezen gelegenheid om verder te bouwen aan een eigen agenda voor de beweging. Een agenda die haar verhaal en geloofwaardigheid alleen maar te goede kan komen.

De Assembly had nog een grotere impact kunnen hebben als de voorbereidingen eerder waren begonnen en de uitnodigingen eerder waren verstuurd, maar toch is het goed dat de organisatoren hebben doorgezet. Een beweging wordt immers niet in één dag uitgebouwd. In Brussel hebben we de kans gekregen om elkaar 'één jaar na Kopenhagen' terug te zien. We hebben gediscussieerd, geleerd en actie ondernomen. En we hebben gebrainstormd over de volgende stappen richting klimaatrechtvaardigheid. Hopelijk kunnen we er het komende jaar al enkele zetten, onafhankelijk van wat in Cancún gebeurt - en niet.

Jeroen Robbe

- 3 februari Farm Future & Food, Europees parlement, Brussel (zie pg. 13)
- 10 februari 'Brazilië-Europa in fragmenten' i.s.m. Wereldwinkel Brussel
- 11 februari 'Brazilië-Europa in fragmenten' te Tienen – i.s.m. het Davidsfonds en andere partners
- 12 februari Interne vormingsdag rond kemp
- 23 februari Eerste avond in het kader van JNM-soirees in Gent (met Wervel en andere partners, zie pg.14): 'Voedselsoevereiniteit'
- 1 maart Soiree in Gent : rond het thema 'Verwevenheid van landbouw en natuur'
- 2 maart 'Brazilië-Europa in fragmenten' te Leuven – i.s.m. Leuven-Zuid
- 6 maart Algemene Vergadering van Wervel (in Mundo B te Brussel)
- 9 maart Soiree in Gent : rond het thema 'Van boer naar bord'
- 16 maart Soiree in Gent : 'Het Europees landbouwbeleid, op naar de hervormingen'
- 23 maart Soiree in Gent : 'Ggo's en hoe het ook anders kan'
- 29 maart Soiree in Gent : 'Durf tuinieren zonder!'
- 6 april Soiree in Gent : 'Grondproblematiek'
- 14-15 mei Cerrado-tentoonstelling in de abdij van Averbode
- 20 mei Internationaal kemp/hennepseminarie in Brussel
- 21- 22 mei Cerrado-tentoonstelling in de abdij van Averbode

Data van vergaderingen van basis- en themagroepen krijgt u op het Wervelsecretariaat: bel 02/ 893.09.60 of e-mail: info@wervel.be .

Het Hinkelspel maakt van rauwe bio-melk ambachtelijke kaas van de bovenste plank.
www.hethinkelspel.be

Bezoek één van onze winkels:

Gent, Lousbergskaaï 33
maandag tot zaterdag
10u tot 13u en 14u tot 18u
09/224 20 96
Sleidinge, Weststraat 134a
vrijdag en zaterdag
9u tot 12u en 13u tot 17u
09/377 58 68

LUKEMIEKE
Vegetarisch
Restaurant - Traiteur

Vlamingenstraat 55
3000 Leuven
Tel.: 016/22.97.05
Fax: 016/22.43.63

Open elke werkdag
van 12.00-14.00u en 18.00-20.30u